

UTICAJ ENGLESKOG JEZIKA NA SRPSKI SA NAGLASKOM NA POSLOVNOM REGISTRU

Senka Simeunović*

Sažetak: Uticaj engleskog jezika na srpski poslednjih je godina poprimio ogromne razmere. Očit je u medijima, u govoru stanovništva (prvenstveno mlađih generacija), stručnim terminologijama, pa čak i nazivima firmi. Ponekad su engleske reči adaptirane za upotrebu u srpskom, ali vrlo često se pojavljuju u izvornom, engleskom, obliku. Rad se bavi ovim uticajem engleskog na srpski, na svim jezičkim nivoima, kao i mogućim procesima adaptacije preuzetih reči. Takođe daje pregled mogućih klasifikacija anglicizama. Na kraju, ukazuje se na potrebu uniformisanja pristupa preuzimanju engleskih reči, da bi se izbegle različite varijacije istih reči.

Ključne reči: status engleskog jezika, anglicizmi, adaptacija

Abstract: The influence of the English language has become immense over the last few years. It is noticeable in the media, in the popular speech (especially that of younger generations), in profession-related terminologies, even in company names. Occasionally, borrowed English words have been adapted to the Serbian language system, but often they appear in their original English spelling. The article deals with this influence the English language has on Serbian, on all language levels, as well as with the possible adaptation processes of borrowed words. It also provides possible classifications of anglicisms. Finally, it points to the need for a uniform approach to the adaptation of English borrowings, in order to avoid the concurrence of different variants of the same word.

Key words: status of the English language, anglicisms, adaptation

Uvod

Uticaj engleskog jezika na srpski sve je evidentniji. Pre dve decenije engleske reči u srpskom bile su izuzetak, a ne pravilo, uvezen iz čiste pragmatičke potrebe, usled nedostatka odgovarajućeg termina za novu stvar ili pojavu. Ukoliko nemamo odgovarajući termin za nešto, a pri tom ako je to nešto i nama novo, razumljivo je uvođenje novog termina prema originalu (engleskom ili drugom). Danas, međutim, kao, uostalom, i u poslednjih desetak godina, nove reči (u engleskom originalu, poluprevedene ili prilagođene srpskom izgovoru i/ili pisanju) možemo sresti na svakom koraku. Otud i pojava novih termina u oblasti kontrastiranja jezika, *anglosrpski*¹ i engleski kao *odomaćeni strani jezik*².

Promena statusa engleskog jezika

Engleski jezik je do pre desetak godina imao status čisto stranog jezika. Ni maternji ni službeni jezik naše zemlje, učio se u školama, dok je vanškolska izloženost engleskom jeziku bila minimalna. Kako se ova vanškolska izloženost (u medijima, na internetu, preko televizije, kablovske i satelitske pre svega) počela povećavati, tako se i status engleskog jezika kao stranog nužno počeo menjati, pa je engleski vremenom postao tzv. *odomaćeni strani jezik*. Karakterišu ga izuzetno laka audio-vizuelna dostupnost (putem medija, itd.), dvojno usvajanje (naporedim susretanjem srpskog i engleskog jezika u ranim godinama života, kad je aktivan proces usvajanja jezika, a ne njegovo učenje) i funkcija dopunskog jezika (gde se engleski jezik

* Senka Simeunović, nastavnik stranog jezika, Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad

¹ Prčić, 2005, str. 18

² Isto, str. 14

koristi za popunjavanje leksičkih i drugih praznina u srpskom (maternjem) jeziku i na taj način ga menja i dopunjava)³.

Paralelno s promenom statusa engleskog jezika iz stranog u odomaćeni strani jezik, došlo je do pojave jednog hibridnog jezika, *anglosrpskog*: „To je vrsta srpskog jezika koji (sve više) odstupa od svojih normi i (sve više) biva upotrebljavan prema normama engleskog jezika”⁴. Tako se danas često može pronaći engleska reč, ubačena u svom izvornom pisanju, u srpski, ćirilički ili latinički, tekst; reč “prevedena” sa latiničkog na ćiriličko pismo, slovo po slovo (npr. *фацим фудд*); reč prilagođena srpskom izgovoru i pisanju, često nepravilno (npr. engleski naziv sporta *curling*, u srpskom *karling* umesto očekivanog *kerling*); reč u nekoj od kombinacija prethodno navedenih načina adaptacije stranih reči; ili, tek ponekad, prevedena, ali samo gde je prevod moguć i ne iziskuje previše intelektualnog napora. Usled gore navedenih pojava često se dešava da se uvodi nova reč gde za njom nema potrebe, gde već postoji savršeno dobra srpska varijanta kojom se dati semantički sadržaj uspešno iskazuje (npr. *uvođenje raznolikosti* umesto *diverzifikacija*).

Razlozi promene statusa engleskog jezika

Razlozi za ovu invaziju engleskih termina u srpski jezik su višestruki.

Prvenstveno, radi se o lenjosti i/ili nestručnosti prevodioca. U domaćim medijima, na primer, gde postoji obilje televizijskih kanala koji ne obraćaju dovoljno pažnje na prevođenje i, shodno tome, zapošljavaju sumnjive stručnjake za prevođenje engleskih filmova, serija i zabavnih emisija, koji možda uopšte nisu studirali engleski jezik već su samouki, naučeni putem (nedovoljno dobro prevedenih) filmova, za očekivati je da prevodi budu loši. Regulatora i regulativa nema, pa svako može da radi šta želi, niko ga ne kontroliše niti sankcioniše.

S druge strane, upotreba anglicizama je postala strukovni i statusni simbol. U mnogim strukama (pravna, medicinska, ekonomska) engleski termini se sreću na svakom koraku, toliko da se stiče utisak da one ne bi mogle da funkcionišu bez njih. U mnogim slučajevima njihova upotreba je opravdana, ali u nekim i nije, prvenstveno gde je došlo do izbacivanja postojećih srpskih reči i njihovog prelaska u zastarele reči. Koristiti strane reči je danas i statusni simbol – ako nešto umeš da izraziš uz pomoć stranih reči (posebno ako bi to isto moglo sasvim lepo da se izrazi i srpskim jezikom), ti si moderniji i značajniji i svi će da ti se dive. Zabluda, ali zabluda koja je u velikoj meri doprinela ovom prelivanju engleskog jezika u srpski.

Engleski u poslovnom registru

Poslovni registar je jedan od registara gde se sreće obilje engleskih reči i termina. U većini slučajeva postoji opravdana potreba za korištenjem engleskih reči, u nedostatku srpskog ekvivalenta ili ako postoji razlika u značenju ili denotaciji. Međutim, u izvesnom broju slučajeva, koriste se reči čija upotreba nije opravdana, a koje su se verovatno „provukle” uz one druge, opravdane, zbog nedostatka svesnosti prenosioca iz engleskog u srpski jezik o potrebi da se sačuva i neguje srpski jezik, a možda i nedovoljnog poznavanja sopstvenog jezika i njegovih sredstava za izražavanje određenih sadržaja. U nastavku biće dati primeri, gde god je to moguće, upotrebe engleskih termina u poslovnom registru, od ugostiteljstva do bankarstva, od računarstva do upravljanja preduzećima. Termini su pronalazeni u nekoliko izvora: medijima, reklamnim materijalima, poslovnoj literaturi i časopisima.

³ Isto, str. 14-17

⁴ Isto, str. 56-57

Uticaj engleskog jezika na srpski

Uticaj engleskog jezika na srpski danas ne može da se veže isključivo za uvođenje novih reči iz engleskog jezika i njihovu veću ili manju integraciju u srpski jezik. Engleski jezik vrši mnogo veći uticaj na srpski jezik, koji može da se uoči na skoro svim jezičkim nivoima⁵.

▪ Uticaj na nivou pisanja

Na nivou pisanja uticaj je najveći i najprimetniji, jer često dolazi do prostog ubacivanja engleskih reči u srpski tekst, u izvornom engleskom obliku ili u malo prilagođenom obliku, koji najčešće prosto štrči iz teksta. Postoji nekoliko načina za ubacivanje engleskih reči u srpski tekst:

- (a) u engleskom originalu, latinicom, u ćirilici ili latinički tekst;
- (b) prenošenjem slovnih vrednosti engleske latinice u srpsku ćirilicu gde god slovni ekvivalent postoji, a gde ga nema prebacivanjem u naizgled približnu varijantu (y-ipsilon u y-u, w u v, x-iks u x-h), koja najčešće uopšte nema smisla;
- (c) približnom, najčešće proizvoljnom transkripcijom (prenošenjem glasovnih vrednosti slova u srpski pisani oblik);
- (d) prevodenjem, ukoliko je to moguće.

Primeri navedenih postupaka dati su u tabeli 1.

Tabela 1.

METOD	PRIMERI
(a)	<i>on-line</i> prodavnica, <i>web sajt</i> , od strane <i>Standard and Poors</i> , <i>top-down</i> strategija
(b)	<i>фаци фоод, азеида</i>
(c)	<i>karling</i> , <i>apstrakt</i> , <i>reedukacija menadžment tima</i> , <i>broker</i>
(d)	<i>pozivni centar</i> , <i>računar</i> , <i>ljudski kapital</i>

Ovi metodi se ponekad javljaju i u kombinacijama, pa možemo sresti hibridne tvorevine poput *fer play* i *call centar*, gde je jedan element preuzet iz engleskog u originalu, dok je drugi dat ili u transkribovanom obliku (*fer*) ili u srpskoj prevodnoj varijanti (*centar*). U različitim tekstovima, čak, moguće je pronaći različite varijacije jednog istog pojma (uz *call centar* nalaze se i *call center* (ređe *call centre*, što je britansko pisanje ovog termina, dok je češći oblik onaj američki) ali i *pozivni centar*⁶. Sve ovo pokazuje da se ovaj pojam još nije ustalio u jednom određenom obliku, već je u procesu adaptacije u srpski jezik. Vremenom će, pretpostavlja se, jedan od datih oblika prevagnuti i istisnuti one druge.

Takođe na nivou pisanja, engleski utiče i na način pisanja višechlanih naziva. Gde srpski jezik nalaže pisanje velikog slova samo na početku višechlanog naziva (sem kada se u nazivu nađe i neko ime), a engleski pisanje svih reči u nazivu velikim početnim slovom, danas dolazi do narušavanja srpske norme i mestimične primene engleskih principa pisanja. Tako se može pronaći *Srpska Akademija Nauka i Umetnosti*, *Stern Univerzitet* i slično. Ovakve pojave upućuju na nemar i nepoznavanje ili nedovoljno poznavanje sopstvenog jezičkog sistema, i nepoželjne su pridošlice u srpski jezik.

▪ Uticaj na nivou izgovora

Na nivou izgovora, engleski jezik vrši poseban uticaj na srpski u jednoj specifičnoj oblasti: izgovoru akronima (skraćenica napravljenih izdvajanjem prvih slova u višechlanim nazivima). Tako se, neizostavno,

⁵ Prčić, 2005, str. 78-84

⁶ Detaljnije o primerima *call centar*, *imejl*, *prepaid*, *virus*, *menadžment*, *evaluacija*, *bilbord*, *laptop*, *DVD*, *JAT*, *marketing*, *web sajt*, *tender*, *wow*, *Rezolucija 457*, *trening*, *ohrabriti*, *Izvolite!* pogledati kod Prčića, 2005, poglavlja 5, 6, 7 i 10.

preuzeti engleski akronimi, a ponekad čak i izvorni, srpski, izgovaraju po njihovoj engleskoj izgovornoj vrednosti slova. Ova pojava se ponekad prenese i u pisanje, pa imamo npr. *WTO* (World Trade Organisation) u srpskom tekstu, izgovoreno kao /dabl-ju ti ou/, umesto očekivanog /duplo ve te o/, ako je već tako napisano, ili /ve te o/, praćeno pisanjem *VTO*, kako bi u srpskom tekstu bilo i prirodnije. Ova pojava je izuzetno česta kod izgovora internet adresa, koje uvek počinju sa *www*, a koje se neizostavno čitaju /dabl-ju/, umesto /duplo ve/, ili čak na jedan hibridni način, /dabl-ve/, koji vrlo čudno zvuči, a koji verovatno ne mogu svi ni razumeti (ovde se prvenstveno misli na starije osobe koje nikad nisu učile engleski jezik, niti koriste internet, koliko god malo da ih ima).

Engleski jezik takođe utiče i na izgovor višecifrenih brojeva, pa se oni često izgovaraju broj po broj, što je običaj u engleskom sistemu, a ne broj kao celina, kako srpski jezik nalaže. Tako se često može čuti *Rezolucija 457 (4-5-7)*, umesto *Rezolucija 457 (457)*.

Danas se primećuje još jedan uticaj engleskog izgovora na srpski. Malopre spomenuto englesko slovo *w* se, u jednoj uzrečici (*Wow!*) prenelo u srpski u izvornom izgovoru, što je /wau/ i time zapravo donelo novi glas u srpski jezik, /w/. Međutim, ostaje pitanje da li će se ovaj glas zadržati u jeziku, pošto je zasad ograničen na upotrebu u samo jednoj reči, a ako mu je produktivnost gotovo ravna nuli, onda nema realne šanse da u našem jeziku i ostane. Takođe je za očekivati da i sama ta reč koja ga je uvela u srpski jezik polako izađe iz upotrebe.

▪ Uticaj na nivou gramatike

Uticaj engleskog jezika na srpski na nivou gramatike nije veliki, ali, kad se pojavi, izuzetno je primetan. Engleski jezik donosi u srpski konstrukcije koje u njemu nisu postojale ili su postojale samo kao teorijske mogućnosti. Takva je konstrukcija imenica + imenica, gde prva imenica ima pridevsku funkciju, tj. ulogu determinatora druge imenice. U engleskom jeziku ova konstrukcija je vrlo česta, a u srpskom se donedavno samo sporadično pojavljivala, i to mahom u složenim pozajmljenicama iz engleskog. Tako, na primer, *internet veza* odavno postoji u srpskom jeziku, ali kombinacije kao što su *business model*, *business plan*, *marketing plan* ili *management team* pristigle su u srpski jezik tek u skorije vreme, i za očekivati je da će ih biti sve više, ako nekontrolisan priliv jezičkih sredstava iz engleskog jezika u srpski (kao, uostalom, i u većinu drugih jezika) nastavi ovim tempom i intenzitetom. Usled nedostatka ikakve kontrole nad onim što ulazi u srpski jezik, čini se, nažalost, da će se taj proces u budućnosti ne samo nastaviti već i pojačati. Ponekad će se, čak, desiti da već ustaljene konstrukcije, bez obzira od kojih elemenata sastavljene, usled ovog priliva novih elemenata, počnu da se preispituju, pa će neke, po uzoru na novopridošle kombinacije, dobiti svoje varijacije. Tako se danas, pored ustaljenog *fer plej*, može naći i *fer play*, a ponekad i *fair play*. Jedino objašnjenje koje može da se pronade za ove hibridne kombinacije je to da su one nastale po uzoru na engleske konstrukcije koje su prešle u srpski uvođenjem novih termina, kakav je, na primer, *call centre* (koji se u srpskom realizovao najčešće kao *call centar*, a ponekad i kao *call centre/center*, što su dva načina pisanja ovog termina, britanski i američki, ili prevedeno kao *pozivni centar*). Ostaje nam samo da se nadamo da su ove tvorevine samo privremene i da neće zaživeti u našem jeziku.

Druga oblast u kojoj se oseti uticaj engleskog jezika na srpski je oblast deklinacije, i to prvenstveno ličnih imena i akronima. Srpski jezik je flektivan, što znači da za svaki padež, tj. oblik koji odslikava odnos u koji stupaju dve stvari ili osobe, postoje specifični nastavci (sufiksi) koji se dodaju na kraj reči da bi se taj odnos izrazio. Engleski jezik to nije – u njemu se različiti odnosi izražavaju uz pomoć njihove pozicije u rečenici i predloga. Logično bi bilo da se ovi jezički principi primenjuju ne samo na „domaće” reči (stavljeno pod znake navoda jer je srpski jezik pretrpeo brojne strane uticaje u svom razvoju, počev od turskog, pa veliki broj reči u svakodnevnoj upotrebi zapravo vodi poreklo iz nekog stranog jezika), već i na reči preuzete iz drugog jezika, no to, ipak, najčešće nije slučaj. Ovo je najuočljivije na novopreuzetim imenima koja, iako ne imenuju uvek osobe poreklom iz zemlje u kojoj je engleski jezik izvorni, ipak dolaze u naš jezik preko engleskog (mediji, časopisi, itd.), pa ih tako i tretiramo kao da su engleska. Kod ranije preuzetih imena (npr.

Čarls Dikens, Vilijam Šekspir), pravila deklinacije (promene po padežima) redovno se primenjuju, pa ona dobijaju nastavke kakve bi dobila i srpska imena u istoj situaciji (Imena preuzeta poslednjih godina, međutim, nemaju isti tretman (po rečima *Tim Rota*, na primer, bez padežnog nastavka na imenu). Ako izuzmemo probleme njihove transkripcije u srpski (što je jedan veliki problem, i zahteva detaljniju analizu nego što je potrebno za ovaj rad), ostaje pitanje: zašto se ova novija engleska imena najčešće ne menjaju po padežima? Ne čini se ispravnim da, kad su već ušla u srpski jezik, budu drugačije tretirana nego bilo koje srpsko ime. Ovo, donekle, i nije neobična pojava, ako se uzme u obzir činjenica da ova novopreuzeta imena deluju čudno već na prvi pogled, pa je razumljiva naša nesigurnost kako prema njima, kao govornici srpskog jezika, da se postavimo. Ako, na primer, vidimo *istraživanja Mankins i Stila* u srpskom tekstu, više ćemo, zbog njihove neobičnosti, primetiti ova dva prezimena nego nedostatak flektivnih nastavaka na jednom od njih (na drugom ne, interesantno je primetiti), posebno ako nam pri tom i nije poznato o kome se radi, što je često i slučaj. Upravo zbog toga nam lako može promaći ovaj uticaj engleskog jezika, gde reči ne dobijaju padežne nastavke koji im pripadaju. Ovaj nedostatak promene po padežima uočljiv je i kod akronima, ali je kod njih i daleko češći. Tek ponekad će se čuti padežni nastavak na akronimima preuzetim iz engleskog, dok će se na srpskim akronimima uglavnom (mada ne i uvek, gde je verovatno opet došlo do uticaja engleskog) nastavci upotrebljavati. Tako ćemo naporedo imati *prostorije Jata* (*JATA* ili *JAT-a*), što nam zvuči normalno, i *promociju novog DVD* (izgovorenog po engleskim ili srpskim vrednostima slova), bez padežnog nastavka, jer nam *promocija novog DVD-a* zvuči čudno, pa je bolje da to i ne koristimo, bez obzira na to šta nam nalaže pravilna upotreba srpskog jezika.

▪ Uticaj na nivou semantike

Uticaj engleskog jezika na srpski na nivou semantike ogleda se u pojavi inercijskih sinonima⁷. Čak i gde postoji savršeno dobra srpska reč za neki termin uvodi se nova, po uzoru na englesku reč, sa manjim ili većim stepenom prilagođenosti. Ponekad se obe reči naporedo koriste, kao potpuni sinonimi, ponekad uvezena reč (potpuno) istisne srpsku reč. Najčešće, međutim, dolazi do promene denotacije, pa se jedna reč počne primenjivati samo u specifičnoj situaciji, i tu se onda javljaju odnosi hipersinonimije, gde dolazi do proširenja značenja, ili hiposinonimije, gde dolazi do suženja značenja. Tako se, na primer, nakon pojavljivanja reči *tender* (po engleskom *tender*), ona koristila kao sinonim za reč *konkurs*, da bi se njena denotacija vremenom suzila, pa danas (uglavnom) označava jednu specifičnu vrstu konkursa.

Ponekad, opet, pod uticajem engleske reči koja svojim oblikom ili sadržinom podseća na neku srpsku reč (takozvani lažni parovi), dolazi do promene značenja te srpske reči. Na primer, srpska reč *trening* koristila se isključivo u sportskoj terminologiji, za označavanje perioda pripreme igrača u danima između dve utakmice, ali je pod uticajem engleske reči *training* (koja se izgovara /treining/, slično srpskom *trening*) dobila dodatno značenje, *obuka*, jer je to upravo značenje koje ova reč, pored sportskog, ima u engleskom. Slično se desilo i sa srpskim *ohrabriti*, koje ima tu nesreću da liči (svojom sadržinom) na englesko *encourage*, koje znači nešto drugo, *podstaći*, pa je tako dobilo i novo značenje, koje se sasvim lepo izražavalo srpskom reči *podstaći*.

▪ Uticaj na nivou pragmatike

U nešto ređim slučajevima, engleski jezik utiče na srpski i na nivou pragmatike. Ovo se očituje u upotrebi određenih diskursnih formula, neprimerenih srpskom jeziku, nastalim na osnovu engleskih obrazaca. Jedan takav primer je: *Mogu li da vam pomognem?* umesto mnogo prirodnijeg: *Izvolite?* Zasluge za ovaj uticaj treba prvenstveno pripisati lenjim prevodiocima, koji se trude da što manje odstupaju od engleskog originala u svojim prevodima, pa tako prevode reč po reč, ne vodeći računa o sadržaju. Prevodi ovakvih prevodilaca, putem medija, vrše veliki uticaj na mase, posebno one manje obrazovane. A poznato je da što više puta ponovimo nešto (bilo to pravilno ili ne), to nam ono postaje normalno i prirodno. Ako to još čujemo i od

⁷ Prčić, 2005, str. 147

neko drugog (takođe pogrešno informisanog/naučenog), onda to svakako mora biti ispravno. Ovo je začaran krug iz koga, čini se, nema (lakog) izlaza.

Klasifikacija anglicizama⁸

▪ Po obliku

Po svom obliku, anglicizmi (reči preuzete iz engleskog jezika) mogu biti očigledni, skriveni i sirovi. Očigledni anglicizmi su sve one reči kod kojih se, uprkos srpskim nastavcima i slovima, već na prvi pogled vidi da su preuzeti iz engleskog jezika, čak i ako su krajnjim poreklom iz nekog drugog jezika. Ukoliko odražavaju principe građenja ili neki drugi običaj engleskog jezika, reč je o skrivenim anglicizmima. Ako je engleska reč ili sintagma preneti direktno, bez ikakvih izmena, u srpski jezik, radi se o sirovim anglicizmima. Takve reči pišu se u izvornom engleskom obliku i nisu uopšte prilagođene za upotrebu u srpskom. Ponekad se u upotrebi nađe više oblika jednog istog pojma, i oni se neko vreme pojavljuju naporedo, s tendencijom da se jedan od njih vremenom izbori za status najčešće korišćenog, a potom i jedinog pojma kojim se izražava dati sadržaj. Danas u srpskom jeziku postoji plodno tlo za bujanje ove pojave, jer, zbog nedostatka preskriptivnog tela i samovolje prevodilaca i javnih ličnosti (od voditelja televizijskih emisija, do ličnosti sa modne, kulturne i političke scene), engleske reči ulaze u naš jezik u više različitih oblika, pa se u njemu bore za opstanak. Onaj oblik koji se pokaže najbolji (najkraći, najjednostavniji, najjasniji, najzastupljeniji) opstaće, dok će se drugi povući iz upotrebe, ili se samo sporadično javljati. Primeri očiglednih, skrivenih i sirovih anglicizama, kao i neke višestruke varijante, date su u tabeli 2. Takođe, u krajnjoj desnoj koloni, dati su i neki primeri u kojima je došlo do mešanja nekih od ovih oblika, pa su nastale hibridne varijante.

Tabela 2.

Očigledni	Skriveni	Sirovi	Hibridi
apstrakt, imidž, volpejperi, daunlod(ovanje), skrinsejveri	nameravano/nastajuća strategija, informaciona tehnologija, osiguravač, elektronsko poslovanje, elektronski ček, digitalni novčanik	USA, Economic Value Added (metod), on-line	tacit znanje, holding kompanija, pull strategija
imejl vebsajt	elektronska pošta -	e-mail web site	- web sajt, web stranica

▪ Po nastanku

Preuzimanje reči iz engleskog jezika podrazumeva i njenu adaptaciju u srpski. Ta adaptacija može biti oblička i sadržinska, a takođe i mešovita. U slučaju adaptacije na nivou oblika, radi se o preoblikovanim anglicizmima. Kod adaptacija na nivou sadržine, reč je o prevedenim anglicizmima.

Najčešći slučaj preoblikovanja jeste uvođenje novog sadržaja koji se iskazuje novom reči. Tako se istovremeno popunjava leksička praznina (nedostatak reči u (srpskom) jeziku koja bi određeni sadržaj iskazala), ali i uvodi nova reč za njeno popunjavanje, reč koja dotle nije postojala u srpskom jeziku. Takve su, na primer, *stejkholder*, *daunlod*, *holding (kompanija)* (koje po obliku spadaju u očigledne anglicizme), *e-mail*, *prepaid*, *postpaid* (koje po obliku spadaju u sirove anglicizme). Ponekad se postojećoj reči u srpskom jeziku dodaje novi elemenat značenja (najčešće kad ta postojeća srpska reč liči na neku englesku reč), pa tako, na primer, reč *virus* pored svog medicinskog značenja dobija i značenje „kompjuterski program koji oštećuje kompjuter”. Neretko se dešava i da se preuzetoj engleskoj reči dodaje značenje koje se u srpskom

⁸ Isto, str. 113-135

jeziku već izražava nekom drugom reči. Na primer, uvodi se reč *menadžment*, mada u srpskom već postoje reči *posloводство*, *rukovodstvo* i *uprava*, kojima se dati sadržaj sasvim lepo izražava; ili reč *evaluacija*, uprkos postojanju srpskih reči *ocenjivanje* i *vrednovanje*. Nova sadržina preuzeta iz engleskog jezika može da se izrazi i kroz postojeća jezička sredstva, i tada se radi o prevedenim anglicizmima. Iako ove reči vrlo često odražavaju strukturu engleskog jezika, ipak su mnogo prirodnije i prihvatljivije od čisto preoblikovanih anglicizama, pošto su napravljeni od reči koje već postoje u srpskom jeziku. Tako se, na primer, mnogo lakše razume *reklamni pano* ili *pozivni centar* nego *bilbord* (preoblikovani anglicizam, od engleskog *billboard*) ili *call centar* (mešoviti anglicizam, od engleskog *call center/centre*).

U slučaju prevedenih anglicizama ponekad dolazi do transfera postojeće sadržine sa jedne srpske reči na drugu srpsku reč koja oblikom podseća na neku englesku reč. Tako je, na primer, srpska reč *trening* dobila novu nijansu značenja, „obuka”, pored već postojećeg značenja koje ima u sportskoj terminologiji, pod uticajem engleske reči *training*, koja ima oba ova značenja. Slično je i sa srpskom reči *ekonomija*, koja je dobila dodatno značenje, „privreda”. Ponekad engleski jezik utiče i na srpske kolokacije. Veza između dve reči koje su se uvek pojavljivale zajedno da bi iskazale određenu sadržinu (npr. *izdržavati kaznu*) pod uticajem engleskog jezika i njemu svojstvene kolokacije za izražavanje istog sadržaja slabi, te se uvodi nova kombinacija reči (*služiti kaznu*, od engleskog *serve a sentence*, gde *serve* znači *služiti*).

Prilikom preuzimanja složenih reči iz engleskog jezika, ponekad dolazi do mešanja prevođenja i preoblikovanja u njihovom procesu adaptacije na srpski jezik, pa nastaju mešoviti anglicizmi. Rezultat su kombinacije preoblikovanih i prevedenih elemenata (na primer *jedinice resursa*, gde je samo jedna reč prevedena), pa čak i nepreoblikovanih i prevedenih elemenata (*call centar*, gde je *call* napisan u engleskom originalu, ili *on-line prodavnica*).

▪ Po opravdanosti

Ponekad je uvođenje novih reči zaista neophodno, jer se njima zadovoljava neka jezička potreba, najčešće popunjavanje leksičke praznine u srpskom jeziku. Danas se, međutim, u naš jezik svakodnevno uvode nove reči koje nam uopšte nisu potrebne, jer u srpskom jeziku već postoje sredstva za izražavanje datih sadržaja. T. Prčić⁹ nudi takozvanu *skalu opravdanosti anglicizama*, koja se sastoji iz pet stepenova:

- (1) Sasvim neopravdan anglicizam – ukoliko u srpskom jeziku već postoji reč za izražavanje datog sadržaja.
- (2) Neopravdan anglicizam – ukoliko postoji mogućnost prevođenja datog sadržaja na srpski jezik, gde bi prevod bio relativno kratak i efektan.
- (3) Uslovno opravdan anglicizam – ukoliko bi prevodni ekvivalent na srpskom jeziku bio dugačak i nezgrapan.
- (4) Opravdan anglicizam – ukoliko uvodi novu nijansu značenja.
- (5) Sasvim opravdan anglicizam – ako unosi potpuno novo značenje u srpski jezik, i time popunjava neku leksičku ili pojmovnu prazninu.

Primeri za svaki od prethodno navedenih anglicizama dati su u tabeli 3.

Tabela 3

Sasvim neopravdan	<i>apstrakt</i> (umesto <i>rezime</i> , <i>siže</i>), <i>menadžer</i> (<i>rukovodilac</i> , <i>upravnik</i>), <i>edukacija</i> (<i>obrazovanje</i>), <i>trening</i> (<i>obuka</i>), <i>percipiranje</i> (<i>opažanje</i>), <i>alociranje</i> (<i>dodeljivanje</i>), <i>evaluacija</i> (<i>procena</i>), <i>judikatura</i> (<i>nadležnost</i>)
Neopravdan	<i>represivan</i> (<i>koji potiskuje</i>), <i>resursi</i> (<i>sredstva</i> , <i>privredni izvori</i>), <i>bilbord</i> (<i>reklamni pano</i>)
Uslovno opravdan	<i>delegiranje autoriteta</i> , <i>eko-efikasnost</i> , <i>insajder</i>
Opravdan	<i>laptop</i> , <i>klouz test</i> , <i>biznis</i>
Sasvim opravdan	<i>imidž</i> , <i>softver</i> , <i>stejkholder</i> , <i>hipertekst</i>

⁹ 2005. str.130-134

Adaptacija

Da bi se neka preuzeta reč uklopila u sistem srpskog jezika potrebno je da se izvrši njena adaptacija. Adaptacija se ne vrši trenutno, već je to obično jedan dugotrajan proces, i podrazumeva primarnu, a ponekad i sekundarnu adaptaciju¹⁰. Primarna adaptacija bi podrazumevala određivanje izgovornog i pisanog oblika reči, njenih flektivnih oblika, značenja i upotrebe. Tek nakon izvršenja primarne adaptacije moguće je vršiti sekundarnu adaptaciju, izvođenje novih oblika i značenja iz te reči. Tako se, na primer, iz primarno adaptirane reči *marketing* sekundarnom adaptacijom izvodi pridev *marketinški*. Kod nekih reči došlo je do sekundarne adaptacije, ali kod velikog broja reči nije, i možda nikad ni neće. Ovo uveliko zavisi od jezičke potrebe. Primarna adaptacija je, međutim, nužna, i trebalo bi da se sprovodi kod svake preuzete reči, i to na svim nivoima: ortografskom, fonološkom, morfosintaksičkom, semantičkom i pragmatičkom. Tek reči koje su prošle ceo ovaj proces mogu da se smatraju potpuno uklopljenim u sistem srpskog jezika. Dokle god se to ne desi pozajmljenice će nam se činiti čudnim, ili nećemo znati kako da ih pravilno upotrebljavamo, što će rezultirati višestrukim pisanjem istog pojma, nedostatkom flektivnih oblika i abnormalijama kao što su *web cajm* ili *call centar*.

Zaključak

Engleski jezik vrši izuzetno veliki uticaj na sve jezike sveta, pa ni srpski nije izuzetak. Svakodnevno smo, putem medija i reklama, bombardovani rečima preuzetim iz engleskog jezika, koje, usled prebrzog priliva i nedovoljne stručnosti lica koja ih koriste u srpskom jeziku, vrlo često nisu integrisane u srpski jezik. Otud se javljaju različiti pisani i izgovorni oblici istog pojma, i neretko slabo razumevanje poruke. Danas je zaista neophodno poznavati engleski jezik da bi se razumele poruke koje nam mediji i reklame pokušavaju preneti. U nedostatku aktivnog propisivanja načina adaptacije engleskih reči PRE njihovog ulaska u srpski jezik (kad se već pojave, ovo je mnogo teže sprovesti), na pojedincima (prevodiocima, voditeljima, govornicima i drugim javnim ličnostima pre svega, jer oni vrše najveći jezički uticaj na širu populaciju) je da obraćaju mnogo više pažnje na jezik koji koriste, i da se bolje obaveste kako o srpskom jeziku, njegovim pravilima i principima, tako i o načinima adaptacije engleskih (i drugih stranih) reči, koje se u literaturi lako mogu pronaći, te da to počnu da primenjuju u praksi. Pošto oni vrše ogroman uticaj na celokupno stanovništvo, mogli bi doprineti da se ova nezavidna jezička situacija promeni na bolje. U međuvremenu, dok se to ne desi, ostaćemo u ovom jezičkom haosu, gde se engleske reči liberalno koriste u srpskim tekstovima i diskursu, i polako ali sigurno istiskuju srpske reči. Ostaje jedino da se nadamo da će se ova situacija, uz zalaganje SVIH govornika srpskog jezika, promeniti u (skorijoj) budućnosti.

Literatura

- [1] Filipović R., (1986) *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti; Zagreb, Školska knjiga
- [2] Prčić T. (1992) *Transkripcioni rečnik engleskih ličnih imena*. Beograd, Nolit
- [3] Prčić T. (1997) *Semantika i pragmatika reči*. Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad, Sremski Karlovci
- [4] Prčić T. (2005) *Engleski u srpskom*, Novi Sad, ITP "Zmaj"

¹⁰ Filipović 1986